

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Potenciál sexuální výchovy pro děti a mládež na základních školách

Zuzana Zajíčková

Katedra: Filozofie a teologie

Vedoucí práce: ThLic. Ing. René Milfait, Th.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Potenciál sexuální výchovy pro děti a mládež na základních školách, napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 1. 5. 2012

Zuzana Zajíčková

Poděkování

Děkuji ThLic. Ing. René Milfaitovi, za zpětnou vazbu a rady při konzultacích v průběhu psaní mé práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Sexualita.....	3
Tato kapitola je uvedením do problematiky sexuality a ukazuje ji jako téma, které hýbalo	3
1.1 Exkurz do historie sexuality	5
2. Sexualita u dětí	8
2.1 Sexuální výchova ve světě.....	10
2.2 Mezinárodní dokumenty a legislativní ochrana dětí	12
3. Nutné oblasti sexuální výchovy.....	13
4. Škola versus rodina	17
5. Názorové rozdělení společnosti.....	20
5.1 Příručka MŠ a jiné dokumenty.....	21
5.2 Organizace angažující se v problematice sexuální výchovy.....	24
6. Sexuální výchova na ZŠ	26
6.1 Cíle výchovy	26
6.2 Základy pro výuku	27
6.3 Identita a přijetí sebe sama	28
6.4 Přijetí vlastního těla	30
7. Vybraná témata výchovy	31
7.1 Sexuální připravenost a zodpovědnost.....	31
7.2 Sexuálně přenosné nemoci.....	32
7.3 Sexuální orientace.....	33
7.4 Sexuální deviace a deviantní chování	34
7.5 Komerční sexualita a zneužívání dětí.....	35
7.6 Kde hledat pomoc.....	36
7.7 Média	37
7.8 Důstojnost jako cíl výchovy.....	38
Závěr	39
Seznam použité literatury.....	41
Anotace.....	42
Klíčová slova.....	43
Abstract.....	43

Keywords	44
Příloha č. 1	44

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma sexuální výchovy, které je v dnešní době velmi diskutované a vzbuzuje spoustu emocí. Staví proti sobě laickou veřejnost z řad rodičů, náboženských představitelů a odborníky, jako jsou sexuologové, psychologové a pedagogové. Mladí lidé se v určitém věku, začnou zajímat o sebe sama a své okolí odlišným způsobem, než tomu bylo doposud. Je právě na rodině a škole, aby je v hledání odpovědí nenechávaly tápat, ale byly nápomocny v jejich osvětlování.

Ovšem málokdo si uvědomuje, že potřeba výchovy v této oblasti nezačíná ve věku dospívání, ale již v době narození a následném vývoji. To je první chvíle, kdy se nabízí možnost pro včasnou výchovu dítěte, aby z něho mohl vyrůst zdravý, informovaný a zodpovědný jedinec ve všech oblastech života.

V dnešní době je snadná dostupnost informací pouze polovinou práce, kterou je třeba s dítětem, nebo dospívajícím vykonat. A z tohoto důvodu jsem se rozhodla zaměřit se na potřebnost vzdělání dětí v sexuální výchově.

Cílem mé práce je tedy zjistit, zda je rodina schopna převzít plně roli školy a své dítě o sexuální výchově kvalitně a dostatečně poučit sama, nebo je jiná instituce nepostradatelná.

Také zjistit, do jaké míry je výchova potřebná, speciálně pro děti na základní škole.

Stanovit vliv realizace výchovy nebo naopak absence v osnovách školy na vývoj a život dětí a posléze dospělých jedinců.

Záměrem je také formulovat nutné body, nezbytné ke vzdělání dětí, které by tento předmět neměl opomenout.

V úvodu své práce se pokusím definovat pojem sexuality v obecném měřítku, dále se zaměřím na praxi sexuální výchovy ve světě a uvedu příklady činnosti neziskových organizací, zabývajících se osvětou v oblasti sexuální výchovy a spolků odpůrců.

Dále budu hodnotit kauzu Sexuální příručky, kterou vydalo Ministerstvo školství, a jež vyvolala poprask v roce 2010.

Jakožto příznivec myšlenky, že jistá forma sexuální výchovy by měla být součástí vzdělání mladých lidí, zastávám názor, že vzdělání a informovanost je nutná a má vliv na vývoj dítěte a kvalitu jeho následných partnerských vztahů.

Jsem si jistá, že v průběhu psaní bakalářské práce se budou formovat a rozvíjet i mé názory a pohledy na problematiku.

1. Sexualita

Tato kapitola je uvedením do problematiky sexuality a ukazuje ji jako téma, které hýbalo a hýbe světem. Vysvětlí pojem sexuality, její projevy, ukáže různé pohledy na sexualitu v historii i v současnosti.

Sexualita je „souhrn projevů lidského chování a citění zpravidla vyplývající z tělesných i psychických rozdílů mezi pohlavími; přináší fyziologické uspokojení a psychickou slast“.
(HARTL, 2004)

Je to pojem, který doprovází lidstvo po celou jeho existenci a je naší přirozenou součástí. Bohužel procházela dějinami represe, které na ni měly negativní vliv. Ovlivněná životními styly, filozofickými směry, náboženstvími, pověrami a v neposlední řadě mocí. Ta svými zákony, zákazy a nařízeními formuje naše vnímání vhodného a nevhodného a postupem času a dějin své postoje mění. Za příklad slouží sňatky v rodině, které byly v dřívějších dobách naprosto běžným jevem, dnes však díky vědeckému pokroku víme, že rozmnožování se v rámci příbuzenstva není po genetické stránce nejvhodnější. Dále také sňatky mezi starším mužem a mladou dívkou až dítětem jsou v dnešní době z důvodu ochrany dětí zákonem zakázané.

Je pozoruhodné, že každý člověk, každá společnost a etnikum na sexualitu pohlíží z jiného hlediska. Samozřejmě se nejedná jen o sexualitu, každý národ je jiný ve svém způsobu života, jednání, zvycích atd. Ale pokud se jedná o sexualitu, dalo by se čekat, že její projevy a přijímání v dané společnosti budou stejné nebo alespoň podobné, protože vychází z přirozenosti.

Víme ale, že jsou stále místa na Zemi, kde by se například Evropan sexuálními zvyklostem velmi podivil. Jsou to takzvané rozvojové země, či domorodé kmeny. Jak uvádějí sexuologové Zvěřina a Weiss, u některých kmenů v Tichomoří se například objevuje jiné pojetí incestu. V Tichomoří se za incest považuje pohlavní styk s bratrem matky, nikoliv například s vlastním otcem. Obvyklý je dokonce i sex dospělých mužů s šestiletými dívkami. Navzdory očekávání

nicméně sexuologové uvádí, že tento zvyk nemá žádný následek na psychosexuální vývoj dětí. Dalším příkladem je polykání semene starších mužů při felaci mladými chlapci, a to jako znak mužství. Což je paradoxní, protože právě tento akt je v naší společnosti spojován s projevem ženství. Nebo prezentace odhaleného penisu je bráno za výzvu k pohlavnímu styku.¹

Všechny výše zmíněné příklady jsou v našich podmínkách naprosto nepřípustné. Byly by brány za nepřirozené, deviantní a zejména trestné. Ovšem pochopme, že tyto civilizace se vyvíjely přirozeným způsobem, bez zásahu jiné civilizace, různých revolucí, vědy a hlavně křesťanství. Jejich přirozený vývoj zahrnoval i bezvýhradné přijetí sexuality, jako součásti života, bez toho, aniž by byla spojena s pocitem viny, hříchu a špatnosti. Sexuální projevy jsou pro tyto kmeny výrazem potřeb a tužeb.

Ovšem nabízí se tu otázka cudnosti a studu. Mají tito lidé pocity studu, který je v naší společnosti tak ceněn a protěžován, jako něco, díky čemuž se například oddaluje začátek aktivního sexuálního života nebo udržuje společnost v normách toho, co je vhodné. Ženy chodí s odhaleným poprsím, muži s odhaleným přirozením, výzva ke koitu začíná právě odhalením mužského údu. Z těchto příkladů lze usuzovat, že stud, předsudky nebo obavy z fyzických nedostatků v této společnosti místo nemají.

¹ Weiss, Zvěřina. Sexuální chování v ČR-situace a trendy, s. 14

1.1 Exkurz do historie sexuality

V každé době a v každém století se našel někdo, kdo byl majitelem pravd a návodů na správný život, jak je tomu ve všech oblastech lidského života. Podřídil si a upravil pohled na sexualitu a vnutil ho ostatním. To mělo za následek naprostou ztrátu přirozenosti, se kterou se člověk narodil a kterou dostal do vínku.

Vše je tedy dáno dějinnými událostmi, názory dané doby a tedy v průběhu času proměnlivé.

Antické Řecko

„Sexualita není samozřejmě oddělena od filozofického uvažování a je vždy spojena s komplexním vzděláváním mládeže. Filozofie a vzdělání posilují ducha mladých lidí a vytvářejí mechanismy sebekontroly. Sebekontrola pak tvoří techniku výchovy, která činí duši zdrženlivou.“² Antický mladík je vzdělaný muž, ovládající své pudy a vášně. Celkově se kladl důraz na mravnost a cudnost.

Řím

Je kopií řecké kultury a tak tomu bylo i v teorii sexuality, ovšem praxe byla v mnohém jiná. V podstatě se dá říci, že bylo dovoleno vše, co nenarušovalo práva ostatních.³ Na rozdíl od dnešní doby byla velká tolerance héter a nevěstek a postavení manželek bylo na úrovni rozmnožovací a udržování chodu domácnosti. Ženy byly vyřazeny z procesu vzdělávání a dalších aktivit.

Židovství

² Chadima, Martin. Pohled na sexualitu u nejstarších Židů a křesťanů, s. 40

³ Weiss, Zvěřina. Sexuální chování v ČR-situace a trendy, s. 14

Nová éra monoteismu nám poskytla jiný pohled na sexualitu, kdy „zatímco v panteonu pohanických bohů si můžeme vybrat, zdali budeme uctívat božstvo asketického, či hédonistického typu, monoteisticky vnímaný židovský bůh JHVH dostává atributy boha rigorózního, asketického, ba sexuálně ne příliš nakloněného.“⁴

Při četbě Starého zákona je těžké nepodivovat se nad některými příkazy a doporučeními, které není možné převést do doučasnosti. Zakázáno bylo přibližovat se a dotýkat se krvácející ženy při jejím měsíčním cyklu. Byla brána za nečistou, stejně jako ten, kdo se jí dotýkal či s ní souložil. Na jiném místě Bible říká: „ Muž, který měl výron semene, omyje si celé tělo vodou a bude nečistý až do večera. Každý oděv a všechno kožené, na nichž ulpí výron semene, budou vyprány ve vodě a budou nečisté až do večera. Kdyby muž mající výron semene obcoval se ženou, omyjí se oba vodou a budou nečistí až do večera.“ (BIBLE, 1985)

V Bibli se často píše o incestu, jak v rodině přímé, tak nepřímé a jsou za to vyměřeny vysoké tresty, jako je smrt, vyobcování z komunity, bezdětnost, upálení atd. Také smilstvo se trestalo velice přísně a Bible se zmiňuje i o homosexualitě, sexu se zvířaty atd.⁵ Na druhé straně je přímo Bohem přikázána nevěra Abraháмова, díky neplodnosti jeho manželky Sáry. Bůh přikáže Abrahámovi, aby s otrokyní zplodil potomka.

Je tedy zřejmé, že některé sexuální projevy ve Starém Zákoně spadaly do kategorie hříchů, na druhé straně nevěra Abraháмова přípustná byla.

Křesťanství – Velkou většinu dogmatických pravidel, která společnost Starého Zákona dodržovala, změnil příchod Ježíše Krista v Novém Zákoně. Jako příklad může sloužit příběh, kdy si Ježíš nechal umýt nohy od prostitutky, ačkoliv podle starozákonních pravidel by se jí jako čistý muž neměl dotknout.

Ježíš mění postavení ženy, když s nimi rozmlouvá, staví se na stranu hříšných, stýká se s nemocnými, dotýká se jich bez obav, že bude považován za nečistého.

⁴ Chadima, Martin. Pohled na sexualitu u nejstarších Židů a křesťanů, s. 41

⁵ Bible, Starý Zákon. Leviticus 18; 1-30

Křesťanství důrazně zasazuje sex do manželství, podřizuje ženu muži, na základě příběhu Adama a Evy. Eva byla stvořena pro muže a ne naopak. Sexuální styk má být prostředek pro plození dětí, ne pro ukájení vášní. V určitých církevních obcích tyto názory na postavení žen v rodině a partnerství stále přetrvávají, často z důvodu neinformovanosti či strachu z hříchu a viny.

Velmi konzervativní nařízení platí například i v některých státech USA. „Ve 23 státech unie je trestný homosexuální styk mezi muži, v některých státech je nepřípustná jiná forma soulože než v poloze misionářské, ve státě Maryland a District of Columbia je trestný styk orálně genitální, v Severní Karolíně je od roku 1985 z ideologických důvodů zakázána jakákoli prezentace odhaleného genitálu, a to dokonce včetně medicíny, v jiných amerických státech existují zákony postihující styk předmanželský či mimomanželský.“ (WEISS, 2001)

Konzervativní křesťanskou myšlenkovou tradici podporovali i takový myslitelé, jakým byl například ve 13. století Tomáš Akvinský, který určil tři podmínky pro umožnění soulože. Ovšem se zachováním pohledu na sexualitu, pouze jako na prostředek k rozmnožování. První podmínkou bylo provádění soulože jediným správným způsobem – vaginálně. Další podmínkou byl sex pouze s manželem nebo manželkou. Poslední a hlavní podmínkou byl účel koita, což bylo pouze plození.⁶

Současnost – Díky průmyslové revoluci, změnám způsobu života a tradic prodělala sexualita výraznou změnu zejména v legislativní oblasti. Zákon již neupravuje nevěru, předmanželský styk nebo čistotu, tak jak tomu bylo v dobách popisovaných Starým Zákonem. V současnosti stále určité konzervativní přístupy k sexualitě přetrvávají, nicméně naše kultura se již na sexuální akt nedívá pouze jako na prostředek pro plození dětí, ale je brána v úvahu i psychická dimenze sexuality.

Uvolnění mravů a prudernost mnohých, co se týká otázky vzdělání v oblasti sexuality všech, děti nevyjímaje, zapříčinila mnohé problémy, se kterými se dnes potýká naše společnost. Ať už jsou to deviace, nemoci, nebo psychické problémy.

⁶ Weiss, Zvěřina. Sexuální chování v ČR-situace a trendy, s. 15

Neustálá neochota a možná i strach z otevřené diskuse nad sexuální problematikou dala vzniknout odborníkům, jako jsou psychologové, psychiatři a sexuologové, kteří se zabývají problémy plynoucími z neřešených problémů. „Z hříchu se stala nemoc, z božího trestu degenerace.“ (WEISS, 2001) Naše kultura se vlastní vinou, pruderností a strachem z viny dostala do začarovaného kruhu, ze kterého nevidí úniku.

Stále existují pravidla a omezení, která nás formují a mnohdy nedovolují hladký průběh naší přirozenosti. Proto jsme si vytvořili systém nápravy v podobě sexuologů a kvůli potřebě hovořit o našich sexuálních problémech jsme jim přisoudili tržní hodnotu, bohužel za cenu vzniklé represe, kterou si dovolila přivodit právě sama společnost, která určuje trh.⁷

2. Sexualita u dětí

Sexualita dětí je komplikované téma, na něhož existuje řada protichůdných pohledů. Proto se pokusím vysvětlit a podpořit správnost sexuální výchovy v raném dětském věku. V této kapitole projdu stav sexuální výchovy ve světě, podložím své názory mezinárodními dokumenty, týkajícími se práv dětí a toto téma uzavřu výčtem oblastí, ve kterých se dítě pohybuje a kde je vhodné implementovat prvky sexuální výchovy.

Jak bylo v předchozí kapitole uvedeno, není sexualita jako taková snadným tématem v jakékoli době. Její pojmání muselo nutně ovlivnit i tak zranitelnou skupinu jako jsou děti. Sexualita se vyvíjí v průběhu celého života a formuje lidskou osobnost i vztah k okolí. Je důležitou součástí života, utváří naši identitu a mezilidské vztahy. Mnohými tak kritizovaná sebeláska a sebeúcta je základem pro zdravou sexualitu. Podle rakouského psychoanalytika Sigmunda Freuda jde v lidském životě především o libido (=výraz pro slast; označení projevů pohlavního pudu, základ pudové energie vyvěrající z podvědomí a zaměřené k dosahování slasti (HARTL, 2004)), o pocit důvěry, nalezení vlastní identity a o kontakt a zájem o vztahy s opačným nebo stejným pohlavím.

⁷ Foucault. Dějiny sexuality I., s. 14

Je nutné si uvědomit a posléze pracovat právě s faktem, že dětské objevování je jenom dětské pátrání, učení a seznamování. S hříchem a něčím podobným to nesouvisí. Prvotní chování dětí je přirozené a není zatíženo úmyslem atd. Podle Bible, „Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském.“ (BIBLE, 1985) Z tohoto je zřejmé, jak je na dítě z pohledu křesťanství pohlíženo. Dítě je čisté, bez hříchu. Nelze však ani zlehčovat zmiňované zvědavé dětské projevy, které jsou prvními náznaky lidské sexuality a patří k člověku právě tak jako složka psychologická, biologická nebo spirituální.

Není tedy důvod pohoršovat se v raném věku dítěte nad jeho projevy, zájmem o jeho tělo a tělo jiných. Sigmund Freud rozdělil vývojové pudové fáze na orální, anální, falické, latentní a genitální. Dítě v prvních rocích života uspokojuje svůj pud sáním, čímž se uklidňuje. Následuje období, kdy se hrdě hlásí k vykonané potřebě a dochází do fáze objevování vlastního pohlaví nevinným a přirozeným způsobem. Posléze tento zájem o tělo a pohlavní orgány ustupuje a do popředí se dostává opět až v období puberty, kdy se jedná již o zájem výhradně sexuální.

V průběhu tohoto vývoje je nepostradatelným faktorem výchova. Socializace sexuálních projevů dítěte a jeho poznatků o sobě samém mu pomáhá určitým způsobem se vypořádat s vlastní sexualitou a nalézt si místo v životě. Zejména u dospívajících jedinců je důležitá sexuální identita, která by měla vést k sebeuvědomění, osobnímu štěstí a naplnění. K tomu by měla dopomoci právě výchova, vhodné prostředí, ochrana dětí atd. V sociální oblasti se ale setkáváme s narušením některých faktorů, které poté vedou např. ke zneužívání dětí, prostituci, sexuálním deviacím a podobným nežádoucím jevům, kterými se zabývá sociální práce.

V novodobé společnosti převládá názor, že děti a sexualita, ať už v jakékoliv podobě k sobě nepatří. Proto je tak velice obtížné přijmout fakt, že děti například masturbují již od nízkého věku. Démonizováním těchto praktik vytvářejí rodiče v dítěti pocit, že se dopouští něčeho nedovoleného a ostudného. Dítě a zájem o sex, dítě a pornografické materiály nebo dítě a pohlavní styk k sobě podle většinového názoru nepatří. Toto spojení vyvolává v rodičích

hrůzu a strach o bezpečí a správný vývoj jejich potomka. Mají pochopitelný strach ze zneužití nebo příliš brzkého začátku sexuálního života.

V duchu převládajících tradičních názorů je například představa orgasmických porodů nanejvýš kontroverzní. Orgasmické porody spojují událost narození dítěte s výhradně příjemnými sexuálními prožitky. Rodička by měla dítě přivést na svět bez jakýchkoli bolestí a s příjemnými až orgasmickými pocity. Porod se sexuálním stykem má opravdu hodně společného, ovšem ve spojení s narozením dítěte, je to poněkud těžko pochopitelné a akceptovatelné.

2.1 Sexuální výchova ve světě

Česká republika není jedinou zemí, kde se vedou bouřlivé diskuse o budoucí podobě sexuální výchovy, nicméně faktem zůstává, že v porovnání s některými Evropskými zeměmi má ČR vůči sexuální výuce dluh. Od minulého roku je sexuální výchova vyučována v rámci předmětu Etické výchovy.

V rámci Evropy jsou země s etablovanou výukou sexuální výchovy. Je to zejména Skandinávie, kde je sexuální výchova zavedená již od konce Druhé světové války. Hlavním důvodem toho, proč začlenění výchovy do osnov škol nebylo nesnadné, je podle přednášky docenta Janiše, uvědomění si faktu, že lidská sexualita, „nepředstavuje izolovanou součást lidského života, že sexuální výchova musí rozvíjet sexuální zdraví a práva s tím spojená ...“.
(JANIŠ, 2008)

Švédsko – Patří k zemím, mající sexuální výchovu ve školních osnovách již řadu let. Díky dlouhodobému působení výchovy se rapidně snižuje počet sexuálně přenosných chorob, mladistvých matek i patologických jevů, jako je například pedofilie nebo násilné sexuální trestné činy. Není to situace, která by vznikla ze dne na den, ale systematická práce zodpovědné sexuální výchovy, která díky propagaci a osvětě, docílila pozitivních změn.

Dánsko – Dánsku se podařilo prosadit výchovu už do prvních tříd ZŠ a to z důvodu snadnější komunikace s dětmi. Děti jsou méně stydlivé, právě co se týká sexuální problematiky a

pojímají ji svým přirozeným způsobem. Snaží se také podchytit základní znalosti, jako je správné pojmenování pohlavních orgánů atd. pro snadnější následnou sociální interakci.

Velká Británie – Anglie zavedla a právně upravila sexuální výchovu a to například z důvodu každoročního otěhotnění devadesáti tisíc nezletilých dívek. Zákon klade důraz na věk a kulturu žáků a upravuje nevhodné formy výuky. Ale rozhodnutí o stylu předmětu je na vedení školy. Učitelé ovšem musí konzultovat metodický plán výchovy s rodiči a ti mají právo odmítnout účast svých dětí na hodinách. Vyučování je běžně vedeno formou přednášky nebo semináře s odborníky, promítání videí a různých materiálů, vztahujících se k této problematice. Název tohoto předmětu je „Sexuální a partnerská výchova“.

Bohužel i tak se multikulturní Anglie potýká s nízkou gramotností a babyboomem teenagerů, i přesto, že například jako jedna z mála zemí má antikoncepční pilulky zcela hrazené pojišťovnou.

Portugalsko – V této zemi je sexuální výchova přesunuta na rovinu volitelnosti, kdy se dítě, popřípadě zákonný zástupce může rozhodnout o jejím využití na základní škole. Sexuální výchova má stejnou váhu, jako předmět náboženské nauky, která je také nepovinná. Což je paradoxní, když si uvědomíme, že právě silný vliv katolické církve, odstranil sexuální výchovu jako povinný předmět a tím nechal volit mezi náboženstvím a výchovou o sexu.

Německo – Německo také nemá samostatný předmět, který by se zabýval sexuální výchovou, ale tuto problematiku začleňuje do různých příbuzných předmětů. Témata jsou zaměřena především preventivním způsobem. Liší se také v různých spolkových zemích, kde je třeba povinná realizace výchovy a besed.⁸

Polsko – V Polsku je jedna z nejhorších situací v rámci sexuální výchovy. Prakticky se jako samostatný předmět nevyučuje a ani neexistuje v rámci jiného předmětu. Dětem je problematika sexu vysvětlována pouze jeptiškami, kněžími nebo učiteli náboženství.⁹

⁸ <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102103>, (dostupné 16. 4. 2011)

⁹ http://www.ctk.cz/sluzby/slovni_zpravodajstvi/vseobecne/index_view.php?id=568628, (dostupné 16. 4. 2011)

2.2 Mezinárodní dokumenty a legislativní ochrana dětí

Z předchozí kapitoly vyplývá rozdílnost podmínek pro výuku sexuální výchovy v České republice a v zahraničí. V rámci euro-americké civilizace jsme na podobném stupni vyspělosti, máme provázané některé dějinné události, řídíme se podle podobných norem morálky i práva. Z jakého důvodu je tedy možné v některých zemích vzdělávat děti v oblasti sexuální výchovy již od první třídy základní školy a v jiných státech je problém zavést výchovu na jejím konci?

Existuje mnoho mezinárodních i národních pramenů, které stanovují práva dětí. Příkladem takovýchto dokumentů je např. Všeobecná deklarace lidských práv (schválena Valným shromážděním v roce 1948), Evropská sociální charta (z roku 1961).

Pro začátek si definujme pojem dítě. Z pohledu českého právního řádu je dítě jedinec do patnácti let věku a od patnácti do osmnácti let používáme pojem mladistvý. Co se týká mezinárodních dokumentů, například Úmluva o právech dítěte označuje za dítě každou lidskou bytost mladší osmnáct let. (OSN, 1989)

Úmluva o právech dítěte

Nejnámějším dokumentem pro ochranu dětí je Úmluva o právech dítěte z roku 1989 vytvořená na půdě OSN. Úmluva stojí na třech základních pilířích – ochraně, péči a participaci. Úmluva upravuje občanská, sociální, kulturní a ekonomická práva dětí. Zásadní myšlenkou, obsaženou v prvním článku Úmluvy je zaručení práv pro všechny děti bez rozdílu „rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu....“¹⁰

¹⁰ <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>, dostupné 6. 6. 2011

V článku 3 apeluje Úmluva na poskytnutí takovou péče a ochrany, která má na zřeteli blaho dítěte. Článek 24 dětem zaručuje informovanost ve věcech zdraví, hygieny, prevence a osvěty v oblasti plánovaného rodičovství a pohlavního zdraví.

Evropská sociální charta

V článku 7 „Právo dětí a mladých osob na ochranu“ jsou jasně definována mravní i fyzická ohrožení dětí.¹¹

Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF

IPPF je největší světovou dobrovolnickou organizací, zabývající se reprodukčním zdravím. Svým dokumentem z roku 2000 shrnuje problematiku sexuálního a reprodukčního zdraví. Navazuje na lidská práva a zabývá se mimo jiné problematikou nucených těhotenství, potratů a sterilizací.¹²

3. Nutné oblasti sexuální výchovy

Problematika se dotýká mnoha složek společnosti. Zabývá se jí řada společenských oborů (etika, sociální práce, psychologie), náboženství. Věnuje se jí množství organizací zaměřujících se na mládež. Je silně přítomna v rodině i ve škole. Z tohoto důvodu se budu v následující kapitole věnovat oblastem, ve kterých se dítě se sexuální výchovou střetává a ze kterých by mělo čerpat informace.

Rodina – Rodina je primárním aktérem ve výchově a vzdělání dětí. Dítě se do ní rodí, roste a podle jejího vzoru popřípadě zakládá svoji vlastní. Rodina by měla být vstřícným prostředím pro otázky sexuality a pozitivně přispívat k pohlavní zralosti dítěte. Podle autorky Lenky Šilerové spočívá nezastupitelná role rodiny v „předpokladu blízkosti a intimity, důvěry, rodinným hodnotám a následně i širší rodině.“ Oproti rodičům i sourozencům mohou mít například prarodiče daleko více času na vnoučata než jejich rodiče a tak je nezbytné, aby jejich působení na potomky bylo tolerantnější, a tím se stávali jejich důvěrníky. „Rodina je

¹¹ http://www.sds.cz/docs/prectete/ezakon/r_esch.htm, dostupné 6. 6. 2011

¹² http://www.planovanirodiny.cz/storage/Charta_sex_a_repr_prav_1997.pdf, dostupné 6. 6. 2011

opravdu ideálním prostředím, kdy je prostor právě pro tuto výchovu a kde díky atmosféře a pocitu bezpečí je možno mluvit o všem.“, jak tvrdí Lenka Šilerová¹³ To všechno samozřejmě závisí i na otevřenosti členů rodiny a jejich ochotě pomoci a poradit.

Rodinné prostředí by se v ideálním případě mělo vyznačovat:

- Otevřeností a pochopením, což je živnou půdou pro pozdější dobrý vztah s dětmi. Důležité je děti a jejich otázky neodmítat, ale pokoušet se je zodpovídat s ohledem na jejich věk a duševní vyspělost. Metoda zákazů není vhodným řešením, protože dítě často reaguje opačně, než si rodič představuje.
- Rodina by dítě měla chránit nejen před nebezpečím z vnějšku, ale také před dítětem samotným a předsudky a mýty, kterými se dítě nebo mladý může obklopot.
- Specifická témata spojená s dospíváním je nutné v rodině řešit citlivě. Jedná se například o fyzické odlišnosti dítěte a problémy s tím spojené (u děvčat je to často tělesná váha). Rodiče jsou povinni respektovat soukromí mladistvých (dospívající požaduje více soukromí, vlastní pokoj, zavírá se ve sprše). Informace, které dítě předává rodičům, jsou s ohledem na předpokládaný nesouhlas z větší části cenzurované, proto by k nim rodič měl přistupovat obezřetně.
- Rodina by měla být nápomocna v budování zdravého sebevědomí jedince a zároveň v odbourávání strachu z opačného pohlaví.
- Důležitou a neopomenutelnou věcí, ke které by rodina měla přistupovat zvláště citlivě, je otázka masturbace. Je důležité, „aby mladí lidé získali neproblematický vztah k sexualitě, musí se naučit ji chápat jako svou soukromou věc, a ne jako něco cizího“. (ŠILEROVÁ, 2003)

Volnočasové aktivity – Těmito aktivitami se rozumí např. tábory, zájmové kroužky, a jinak smysluplně využitý čas mimo školu a rodinu. Kromě školy jsou právě volnočasové aktivity

¹³ Šilerová. Sexuální výchova, s. 19-21

zdrojem mnoha informací i zkušeností. S vedoucími nebo učiteli kroužků i táborů je odlišný vztah než vztah žáka a učitele. Mnohdy už jen možnost tykání je krokem ke sblížení a potencionální důvěře. Vztah je vřelejší, uvolněnější a obě strany si dovolí k sobě navzájem mnohem více, protože tu nevisí hrozba sankce. Je tu prostor pro kamarádský rozhovor.

Úskalím výchovy mladistvých je jejich rozdělení na chlapce a dívky. Tento homogenní kolektiv nepřispívá k pozitivnímu vývoji v rámci skupiny a budoucích vztahů s opačným pohlavím. Je nutné nastavit závazná pravidla, která určují hranice, ale přesto dávají prostor k dialogu a objevování.

Církev – Církev byla vždy zdrojem mnoha pohledů a názorů na lidskou sexualitu. Vesměs ji bohužel více ublížila, než aby ji chránila. Díky jakémusi výkladu Písma vytvořila závěr, podle kterého bylo nutné se řídit, ovšem pod hrozbou různých sankcí atd. Bohužel si neuvědomovala následky, které toto jednání a hazardování s lidskou přirozeností může mít. Ovšem vše není tak jednostranné, a tak je důležité si uvědomit, že je to právě církev, která je ochránkyní cudnosti a čistoty a hlavně zastánkyní lásky. Ona první mluví o intimnostech a lásce pouze jako o součásti manželského svazku.

Díky zařazení sexuální aktivity do manželství a intimností a problému s tím spojených do rodiny, a to ani mnohdy ne, se z tohoto tématu stává téma tabuizované. Kategorizace intimností je na jednu stranu důležitá jak pro výchovu dětí, tak i pro dodání smyslu a směru života. Ovšem zásadní odmítání diskuzí na toto téma nebo radikální odmítání protichůdného názoru nastoluje v kolektivu lidí sdružovaných církví jakési napětí.

Církev si musí uvědomovat své poslání a předávat mladým hodnoty a postoje k životu. Na druhé straně by to měla být právě ona, kdo podá pomocnou ruku a pomůže z problémů, ať už aktivním jednáním, nebo jen psychickou podporou.

Mnohdy ale narazíme už jen u takové bazální potřeby, jakou je masturbace, která je kategoricky odmítána, jako způsob sobeckého jednání a oddávání se praktikám, které nás oddalují od Boha. To ovšem způsobuje řadu problému, které sebou nesou odmítání sebe

sama, nepoznání vlastního těla a obavy z intimnosti. Zrovna masturbace je velkým problémem i v řadě nekřesťanských rodin, protože zvláště rodiče neví, jak na tuto situaci reagovat.

Právě kostel nebo křesťanská skupinka mladých lidí je ale ideálním místem, kde získat vztah k cudnosti a pravidlům, které dítě chrání, ale také se nebát přiznat problém a řešit ho v přátelském atmosféře odpuštění.

Sociální práce – I sociální práce se zabývá sexualitou a jejími projevy u jejích cílových skupin a následky s tím spojené. V první řadě se zaměřuje na prevenci osvětu a informovanost společnosti, což jak víme, není ani v dnešní době snadné. Existují různé organizace, o kterých se v průběhu své práce ještě zmíním a které, vytváří preventivní programy pro děti a mládež. Jedná se hlavně o prevenci pohlavních chorob, nechtěného těhotenství, sexuálních násilných trestných činů atd. Již zmíněnými cílovými skupinami jsou kromě mládeže také zneužívané děti a jejich rodiny, sexuální devianti, ženy živící se prostitucí, pedofilie, homosexualita atd. Velice důležitou cílovou skupinou jsou mentálně postižení. V tomto případě se ale dá předpokládat, že práce s mentálně postiženými nebude tak jednoduchá uvědomíme-li si, že jsou mentálně v podstatě děti, bez ohledu na jejich věk, navíc s potřebami a touhami, jako dospělý zdravý člověk. Pokud máme problémy se zasvěcením zdravých dětí do sexuální výchovy a pomoci zvládat dospívání, jak potom asi je těžké vysvětlit MP, že masturbovat se může pouze v soukromí, ne na veřejnosti. U standardně vyvíjejících se jedinců jde pouze o předání teorie a díky svému vývoji si je mladý člověk schopen pomoci sám, ale víme, že v mnoha případech se mentální postižení mohou kombinovat s postižením fyzickým.

Zoufalost a neobratnost pracovníků různých ústavů, pečovatелů a osobních asistentů a v neposlední řadě rodičů je naprosto pochopitelná. Ale není možné, aby se služba poskytovaná klientům zužovala jen na některé potřeby. Čímž ovšem není myšleno kuplířství ze strany ústavu, nebo v žádném případě přímou prostitucí. Ale i takové příklady se vyskytují v různých Evropských zemích, ale jsou terčem nesouhlasu a odporu.

Na internetu se nedávno objevilo výukové video, natočené výhradně pro lidi s mentálním postižením.¹⁴

Video vkusným způsobem předávalo nutné informace pro děti a mládež, ovšem paradoxně bylo v průběhu psaní mé práce z internetu staženo s odůvodněním možné nevhodnosti obsahu.

Autorkou videa je Barbora Dlouhá, která video natočila výhradně pro cílovou skupinu mentálně postižených. Je namlouváno Pavlem Liškou, představující hlavního hrdinu a Aňou Geislerovou, jeho potencionální partnerkou v příběhu. Jde v podstatě o vyprávění mladého muže (cca třicet let), který se zamiloval do dívky a chtěl by s ní žít a hlavně začít aktivní sexuální život. V příběhu je jak vysvětlena technika pohlavního styku, porod atd., tak i nevhodnost sexuálně demonstrativního chování, o které hlavní hrdina nestojí. Dokonce forma videa, nikoli podstata (video je pro starší, jde v něm přímo o dosažení pohlavního styku), by byla vhodná i pro zdravé děti určitého věku.

Škola – Je hlavním zdrojem informací, nejen ze strany učitelů, ale i vrstevníků. Vzhledem k tématu mé práce, se o tématu sexuální výchovy na školách budu zabývat v následujících kapitolách.

4. Škola versus rodina

Sexuální výchova je již dlouho trnem v oku mnoha lidem. Někteří ji odmítají, ale druzí volají po jejím zavedení do osnov základních škol. V této kapitole se budu zabývat důležitostí a nezbytností sexuální výchovy, podívám se na rozdělení rolí mezi rodinou a školou, pokusím se ohodnotit současný stav výchovy na základních školách v České republice a v neposlední řadě se budu věnovat jednotlivým tématům výchovy a ukážu jejich nepostradatelnost v osnovách škol.

¹⁴ http://www.youtube.com/verify_age?next_url=http%3A//www.youtube.com/watch%3Fv%3Dc5uumpJZbkc (Dostupné 8. února 2011)

Jde nám v první řadě o prevenci. Z tohoto důvodu je nutné začínat poučovat dítě a vést ho správným směrem už od útlého věku, kdy je stále ještě naladěn poslouchat své rodiče, učít se od nich a napodobovat je. Mnozí rodiče se diví když mají následně s jejich ratolestmi výchovné a jiné problémy. Těžko se něco napravuje u dítěte, které už přestává tím dítětem být a má vlastní názory, touhy a pravdy. Z tohoto důvodu je naprosto jasné, proč je nutné působit výchovným způsobem již takto brzy. Určité nedokonalé podoby SV jsou v dnešní době zasazeny na druhý stupeň základních škol. Ovšem jsou témata, která mnohdy ve čtrnácti nebo patnácti letech přicházejí již trochu pozdě. Hrozba zneužití, nebo uvědomování si patrných genderových rozdílů nebo například už jen menstruace, která má tendenci u dívek přicházet v každé generaci o něco dříve, jsou fakta, která je sice dobré probírat, ale je nutno zvážit, jestli pravý čas, nebyl někdy jindy.

Vyvstávají nám tedy otázky, a to kdo, do jaké míry a jakým způsobem. Tradicionalisté a konzervativnější lidé budou určitě tvrdit, že výhradně rodina. Ano, jak bylo zmíněno výše, rodina je základem a nejvhodnějším prostředím pro výchovu a hlavně sexuální výchovu. Rodinné prostředí by mělo být pro dítě přívětivé a hlavně bezpečné a to i pro jeho otázky. Ovšem realita je poněkud jiná. Rodiče, jsou rodiče a tak se také chovají. Rodič k otázkám dítěte přistupuje tak, že pokud odpovídá, tak ale s přáním, aby jeho potomek se vyvaroval toho či onoho. Jejich výchova je jednoznačně ovlivněna jejich přáním z pozice rodiče a zodpovědné osoby, která se pochopitelně o své dítě bojí. To je ovšem poněkud neobjektivní výchova, která může na dítěti zanechat pocity frustrace z toho, co všechno nesmí a co se nedělá atd.

Někteří rodiče třeba nezažili sexuální výchovu od svých rodičů, a z poznatku, že jim to v životě neuškodilo, tak v podobném duchu pokračují i u další generace. Také nejsou odborníky a ne každý má v tomto oboru vzdělání nebo kurz, takže jsou si mnohdy nejistí v tom, co všechno mohou a kolik toho říci. Mají obavy, aby svoji otevřeností nevydělali dítě, nebo aby naopak, neřekli oněch informací zase málo.

Všeobecná představa o tom, co vše musí dítě vědět, aby vše pochopilo a nebylo zmatené, nebo nám nedělalo na veřejnosti ostudu, je poněkud zkreslená. Nestačí poreferovat o

menstruaci, sexuálním styku a následném porodu, to je velice nedostačující. Existují další otázky, které se na tyto fakta nabalují a jsou daleko nejasnější než fakta samotná. Dívka například chápe teoretický postup soulože, ovšem není si jistá, kdy vykonanou soulož může považovat za dobrovolnou či naopak za znásilnění. Nebo časté otázky na podobu a tvar genitálií, mohou rodičům připadat nepodstatná, ovšem u dětí tyto mnohdy přirozené znaky mohou vyvolat neklid nebo pocit, odlišnosti a zvláštnosti.

Sexuolog Ondřej Trojan ve své publikaci o SV pro rodiče popisuje projekt, kdy se realizovalo setkání „Povídejme si o sexu“ mezi rodiči a jejich dětmi. V první řadě se řešily výčitky mezi oběma tábory. Děti si stěžovaly na neochotu rodičů vysvětlovat a na pocit, neustálého kárání z jejich strany. A rodiče se na druhou stranu bránili, že nejsou dotazovány, ale že by neměli se zodpovídáním problému, ale většinou se považovali za velice otevřené. Následná akce s otázkami na kartičkách anonymním způsobem poněkud rodiče vyděsila. Byli překvapeni druhem a hloubkou otázek a nejasností, které se hodily jejich dětem v hlavě. Dříve si neuvědomovali, že po vysvětlení základů sexuálního života, může být ještě něco nejasné. Komunikace na této úrovni, tedy ve všech rodinách neprobíhá bez komplikací a komunikační šum je předvídatelný. Otázky se tedy netočily pouze okolo základních faktů, ale děti si chtěli promluvit např. o rozporupných pocitech, které zrovna prožívaly, o informacích, se kterými nevěděli, jak naložit a co si o nich myslet atd.¹⁵

Je naprosto jasné, že veškeré odpovědi nemůže rodina, i když by to bylo v ideálním světě to jediné nejlepší, v dostatečné míře zodpovědět. Proto tu musí existovat jiný zástupný element, který by byl nejlépe nazván doplňkovým, ovšem s ohledem na nefunkčnost sexuální výchovy v některých rodinách, ten hlavní, a tím je samozřejmě škola.

Škola by určitě neměla suplovat rodičovskou výchovnou funkci, ale pokud ze statistik o počtu znásilněných, zneužívaných, nebo nezletilých matek víme, je nezbytné, aby pokud tato výchova nefunguje, tak jak by měla, zasáhnout. Nestačí se spoléhat, že dítě si informace zjistí od spolužáků, nebo bude mít dostatečnou hrůzu z následného trestu, že prostě vyčká a svoji sexualitu si začne rozvíjet mimo zraky rodičů a hlavně v dospělém věku.

¹⁵ Trojan. O čápech, vránách a dětech, s. 121

Sexuální výchova, jak už bylo zmíněno, má hlavně preventivní a informativní charakter. Měla by pomoci jak dítěti, tak i jeho rodině se zpracováním informací a zvládnutím sebe sama. Měla by chránit dítě před ním samým, ale také jeho před nástrahami z venku. V první řadě, ale důležité je, aby o nebezpečích vůbec vědělo.

5. Názorové rozdělení společnosti

Společnost se díky kontroverznímu tématu sexuální výchovy rozděluje do několika skupin. Někteří jsou svými aktivitami a názory v popředí hledáček různých médií a díky této propagaci se jim připisuje velký význam a vliv. Bohužel díky boomu těchto aktivistů převážně z řad rodičů, hlasy ostatních poněkud zanikají.

Pokud budu mluvit konkrétně, velkou vlnu nevole vzbudila dnes již znovu vzniklá organizace Výbor na ochranu rodičovských práv (VORP). Jde o seskupení rodičů, kteří se staví proti jakékoli formě SV na základních školách a hájí si své právo ponechat veškerou výchovu dětí v rodině. Mají pocit, že toto právo je jim konáním Ministerstva školství (MŠMT) upíráno. Podle internetových stránek má VORP má v současnosti „několik desítek aktivních členů a přes 40 000 příznivců“. (VORP, 2011)

Výbor na ochranu rodičovských práv bylo založeno roku 1995, jako reakce na pokus o zavedení povinné SV na školách. Díky ale založení tohoto sdružení a jeho následných akcí, ministerstvo tento připravovaný projekt, který v mnoha zemích funguje již od konce druhé světové války, bylo nuceno stáhnout. Znovu obnoveno bylo VORP na začátku minulého roku 2010, kdy MŠMT vydala „Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách“ (viz příloha č. 1), na základě něhož byla vydána i příručka „Sexuální výchova – vybraná témata (Výchova ke zdraví)“. Tato příručka podle slov VORP nesla „sexuální ideologii, především předčasné, necitlivé a zbytečné informace“. (VORP, 2011)

V podstatě VORP není ochotno přistoupit na jakoukoli dohodu. Výhradně si přisvojuje nárok na výchovu a to hlavně tu sexuální pro své děti. Požaduje, aby byl brán ohled na morální

hodnoty a postoje rodiny a chtějí participovat na rozhodování o výchovném procesu na školách.

Dále také hodlá napadnout Rámcový vzdělávací program z roku 2004, ve kterém jsou zahrnuta i témata spadající do SV, ale jsou zařazena do jiných předmětů. Je tedy velká snaha ze strany rodičů, o tabuizování některých témat na ZŠ a problémům s ním spojeným.¹⁶

Na druhé straně, která výchovu podporuje, stojí řada organizací, zabývajících se dětmi a jejich výchovou, někteří pedagogové, psychologové, sexuologové a podle mnoha veřejných diskusí a internetových anket i laická veřejnost a doufejme i rodiče.

5.1 Příručka MŠ a jiné dokumenty

Jak jsem se již zmínila výše, prvním dokumentem vydaným MŠMT v minulém roce 2010 bylo ono Doporučení základním školám, které mělo poukázat na potřebnost SV, jako povinného předmětu, pojatého v širších souvislostech pro ochranu a komplexní vzdělání dětí. Zároveň s tímto doporučením byla distribuována do škol i příručka Sexuální výchovy. Bohužel díky vlně kritiky byla následně i z webových stránek, kam ji MŠMT umístilo stažena.

Je nutné si uvědomit, že toto Doporučení MŠMT je opravdu jenom doporučením. To se také dne 18. 4. 2011 dozvěděli i rodiče, kteří podali stížnost a návrh na zrušení onoho Doporučení MŠMT k soudu. „Soudci rozhodli, že žádný z dokumentů, který ministerstvo schválilo, není závazným opatřením obecné povahy a soud je tak rušit ani nemůže.“ (FRÁNEK, 2011) Ovšem něčeho sdružení rodičů přece jenom docílilo, a to prostřednictvím dopisu ministra Dobeše o upřesnění sexuální výuky na školách (viz. příloha č.2). Ministr zdůrazňuje nepovinnost řídit se dle Příručky a možnost odebrání dítěte z těchto hodin a zajištění náhradního vyučování v případě, že rodiče nebudou souhlasit s probíraným tématem.

Po přečtení Doporučení jasně vyplývá, že ministerstvo si je jasně vědomo mezery v tomto vzdělání a nutnosti jej zavést do osnov pro prevenci a ochranu našich dětí. V podstatě hovoří s učiteli a vedením školy o návrzích, které by mohly dopomoci ke zlepšení situace. Upravuje formu výuky, nikoli však doslovně, ani direktivně. Nabízí varianty s ohledem na místní

¹⁶ <http://www.vorp.cz/clanek/kdo-jsme/>, (dostupné 18. 4. 2011)

zvláštnosti, specifikuje podobu vyučujícího pedagoga a jeho kvalitativní stránky a doporučuje řadu dalších věcí, ovšem zdůrazňují s ohledem na dítě.¹⁷

Největší překážkou byla paradoxně příručka sexuální výchovy. Odpůrci si neuvědomují, nebo si nechtějí připustit, že ať Doporučení nebo sama příručka, nejsou adresovány přímo dětem na školy. Tyto materiály se nedostanou do dětských rukou a je jen na vedení školy a samotných vyučujících co si z těchto materiálů, které dostali k dispozici od ministerstva s úmyslem vnést přehled a ucelenost do již tak chaotického problému, jak tyto podklady využijí.

Jak je známo, na pedagogických fakultách není obor věnovaný výhradně sexuální výchově. Je málo dostatečně vzdělaných pracovníků. Dospělost a jisté zkušenosti nedávají oprávnění, ani nejsou zárukou jejich kvalitního a správného předání dalším generacím. V mnohých školách SV vyučují nekompetentní učitelé, kteří mají sami o sobě problém o tématech hovořit a tím pozbývá jedna z důležitých funkcí výchovy, a tím je naučit děti přiměřené otevřenosti a hovořit o svých problémech a starostech.

Příručka je také kritizovaná hlavně kvůli jejímu obsahu, který odpůrcům přijde příliš „prosexuální“. Například poukazují na sobeckost, s jakou je sexualita v příručce pojímána, nebo z textu cítí přímo nabádání k sexuální aktivitě nebo akceptaci homosexuality. Hodně je kritizované téma autoerotiky. „Lidská sexualita je určena pro druhého: mužská pro ženu, ženská pro muže. Masturbace vede k sobectví; teď mám touhu a hned ji uspokojím. Nenaučí člověka ovládnutí, čekání a věrnosti. Sexuální pud se stává pánem, což není dobré.“ (DOLEŽAL, 2010)

Faktem ale je, že příručka k ničemu nenutí ani nenabádá. Dává prostor. Rozšiřuje možnosti témat, o kterých lze s dětmi hovořit a doporučuje metodiku, která by byla nejvhodnější. Učitelé nemají za povinnost tuto příručku používat, pouze jim byla poskytnuta jako zdroj informací a inspirace pro vyučovací hodiny.

¹⁷ <http://www.msmt.cz/file/10974>, (dostupné 18. 4. 2011)

Jarkovská v jedné své přednášce uvádí jeden základní fakt, kterého bychom si měli být vědomi. „Rodina ukáže dítěti jedno morální stanovisko, škola pluralitu a toleranci k ní, protože to je jedním z principů demokracie. Ke změně morálního stanoviska nikdo není.“ (JARKOVSKÁ, 2010) Pokud si tedy zakládáme na demokratické společnosti, musíme také akceptovat její pluralitu.

Není možné, aby ideologické názory jedné skupiny ovlivňovali život druhé. Například France již dlouhou dobu bojuje s přílivem přistěhovalců a uprchlíků a s následnou vysokou kriminalitou. Ve svých postupech je mnohdy kritizovaná. Nedávno zakázala nošení burek. Mnohými je to chápáno, jako zásah do náboženství, nebo práv druhého člověka. Je tu nutnost si uvědomit, kde žiji, jaké jsou mé názory, postoje, vyznání, a jakým způsobem toto všechno skloubím se společností. Jde nám tedy o většinovou společnost. Česká republika nemá žádné státní náboženství, protože je demokratickou zemí a umožňuje svému obyvatelstvu vyznávat jakoukoli víru, která neomezuje práva druhého člověka. Není tedy možné, aby tato například náboženská specifika ovlivňovala a řídila společnost.

Nezáleží tedy na etniku, náboženské víře nebo ideologii, kterou rodiče vyznávají, ale je nutno klást důraz na rovné šance dětí. Poskytněme jim stejné vzdělání, které je nijak neohrožuje, naopak umožňuje se svobodně, díky dosaženým informacím, rozhodnout, jak se svým životem naloží. „Dítě není soukromým majetkem a nemůže být uvězněno v názorové totalitě rodiny. (JARKOVSKÁ, 2010)

VORP toto stanovisko nezastává. Na svých stránkách zveřejnili cíle, kterých by jako bojovníci proti nemravnostem chtěli dosáhnout a zmínili se i o garantování vyučovaných předmětů, které přijímá obecná společnost.¹⁸ Což je velice komické, pokud bychom se jako společnost na všem shodli, nevznikl by tento spor o sexuální výchovu. Nebo je tu otázka, co mysleli pojmem „obecná“ společnost.

¹⁸ <http://www.vorp.cz/nas-cil/>, (dostupné 18. 4. 2011)

5.2 Organizace angažující se v problematice sexuální výchovy

Mezi sdružení vyjadřující svůj zásadní názor proti SV na základních školách patří v právní řadě VORP, které bylo uvedeno výše. Dalším nesouhlasícím orgánem byla biskupská konference katolíků nebo organizace D.O.S.T., jež se účastnila i protestních akcí.

Občanské sdružení D.O.S.T. (**D**ůvěra, **O**bjektivita, **S**voboda, **T**radice) se v podstatě nezaměřuje na jednu problematiku, ale má široký okruh svých aktivit. Na svých oficiálních stránkách se hlásí k tradičním hodnotám, občanským právům, odmítá ideologizaci a prosazuje objektivitu a otevřenost. Po zhlédnutí webových stránek sdružení DOST, není možné než nebrat tento počín vážně a před jejich ideologií je nutné se mít na pozoru. Ve svém prohlášení neskrývají svůj homofobní postoj, protěžují jen a pouze rodinu a nezczitelné právo rodičů na moc nad dětmi, kritiku kosmopolitní společnosti a relativní hodnotu kultur. O otevřenost a objektivitu tu v žádném případě nejde.

Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV) patří mezi organizace, které naopak bojují za lepší vzdělání dětí v oblasti sexuální výchovy a napomáhají tomu svoji vlastní aktivitou i sbíráním podpisů na petici, která podporuje původní stanovisko MŠMT a příručku.

V podstatě se zabývá prevencí a zaměřuje se na vzdělávání odborníků, kteří pracují s dětmi a mládeží. Pořádá řadu seminářů a konferencí, pro které zajišťuje odborníky z řad lékařů a sexuologů.

Vychovává také mladé lidi, kteří si jsou touto problematikou vědomi a je jim nápomocna v šíření oněch znalostí dál, k mladším dětem.

Jednou z mnoha akcí, která stále probíhá, nese název Super gynda. Jde o školení gynekologického personálu, ve smyslu pomoci a větší ohleduplnosti k mladým dospívajícím dívkám. SPRSV spojuje tyto ordinace, dohlíží na kvalitní péči a snaží se odbourat strach z gynekologů a vůbec z toho být otevřený a mluvit o svých problémech.

Důležitou organizací na podporu příručky, je organizace Hovořme o tom. Její vznik je také datován k akci „příručka“. Byla vytvořena webová stránka na podporu MŠMT, anketa a podpisová akce, která bude sloužit, jako vyjádření názoru pro ministerstvo. Mezi signatáře patří osobnosti a sexuologové, jako je MUDr. Radim Uzel, CSc., MUDr. Hanka Fifková atd.

Hovořme o tom, považuje VORP za „nedemokratické, manipulativní, nátlakové, neslušné a v důsledku poškozující mravní a tělesný vývoj dětí.“ (Zeinertová, 2010)

6. Sexuální výchova na ZŠ

V této kapitole projdu důležitá témata sexuální výchovy a poukážu na jejich důležitost v rámci výuky na ZŠ i z pohledu příručky MŠMT.

6.1 Cíle výchovy

Hlavním cílem výchovy, je uklidnění dítěte a přiblížení ho ke správným a pro něj hodnotným informacím. Není tedy vhodné pro dobro dítěte, snaha vystrašit jej, za účelem zabránění mu v možnosti nějakého nevhodného chování či činu. Úkolem školy není určitě moralizování nebo vyhrožování, ale objektivní předávání faktů, ovšem stylem vhodným pro věk a rozumový vývoj dítěte. Škola se má právě vyvarovat některým přístupům ze strany rodičů, které jsou odstrašujícím příkladem. Na druhou stranu forma výuky by neměla být přespříliš otevřená, až zesměšňující, či znevažující vážnost situace. Je tedy nutné najít cestu mezi banalizováním a přílišným označováním situace, za přehnaně vážnou a ohrožující.

Dítě také může přicházet z rodiny s nedostatečnými nebo zkreslenými informacemi, která mohou mít za následek pozdější problémy. Děti mnohdy neví nebo správně ani nepojmenovávají pohlavní orgány, které se v různých rodinách pojmenovává odlišnými názvy, mnohdy formou zdvořilých nebo vůbec označení nemají. Je tedy nutné sjednotit předávané informace a děti vyvést z případného omylu.

Také odstraňování nevinných odpovědí, jako že například děti nosí čáp atd., není snadné. Rodičům se doporučuje v žádném případě nelhat dětem o takto zásadních otázkách, které mohou při pozdějším zjištění pravdy vyvolat v dětech, i když se to může zdát úsměvné, nedůvěru právě v rodiče a jejich kompetentnost.

„Zamotávání pohádek a vymyšlení bajek jako odpověď na dětské otázky o sexu je jen medvědí služba. Dětské otázky si zaslouží pravdivé odpovědi, samozřejmě přiměřené úrovni chápání dítěte.“ (TROJAN, 1999)

Kromě uklidnění a objasňování některých přijatých nesprávných faktů je jednoduchý a jasný výklad teorie. A tím je myšleno veškeré objasnění rozdílů mezi mužem a ženou, ženské tělesné pochody, mužské tělesné pochody, zamilovanost, láska, partnerský vztah, sexuální styk, těhotenství, vývoj dítěte, porod, manželský život, možnosti antikoncepce, pohlavně přenosné nemoci, homosexualita a jiné odlišnosti, nebezpečí v podobě zneužití a v neposlední řadě mnohdy opomíjená masturbace.

Tyto výše zmíněné body nám právě neopomenula začlenit do svých osnov příručka MŠMT. Již z obsahu a následně z úvodu je patrné, její záměr i pohled na danou problematiku. Příručka nejprve vysvětluje potenciál SV a její využití a důležitost na ZŠ. V celém textu je kladen důraz na zdravotní, ochranou, psychickou, ale i etickou stránku věci.

Na jedné straně je zaměřena na suchý výklad teorie, nebo na souhrn návodů, ale ohlíží se na více problematik, které do sebe zahrnuje. Jde především o odbourávání strachu u dětí, odtabuizování sexu, ovšem vyzdvihuje se zde nabádání ke zdravému a opatrnému sexuálnímu životu, ale i sexuální zdrženlivosti.

„Vůbec nejúčinnějším preventivním opatřením proti šíření sexuálně přenosných nemocí je zdravý sexuální partner a zachování párové sexuální věrnosti. Střídání partnerů, skupinový sex, řemeslná prostituce a nevybíravé styky s neznámými osobami představují hlavní nebezpečí všech výše uvedených nález včetně smrtelného nebezpečí HIV/AIDS. (MŠMT, 2011)

6.2 Základy pro výuku

Jak bylo již uvedeno, ve znalostech a způsobu výchovy, ať už ze strany rodičů, panuje menší chaos. Děti neumí pojmenovat části svého těla, ani těla opačného pohlaví. Jsou si nejisté v základních otázkách, které u nich vyvstávají už v tak raném věku. To jen potvrzují dotazy dětí na internetových portálech, kde hledají radu.¹⁹ O sexu, antikoncepci a jiných věcech, tam hovoří děti již v jedenáctém roku věku. Mnozí z nich mají sexuální zkušenost, ať už jakoukoli a mají problém s porozuměním rizik. Také formulace dotazů je velice ostýchavá a nenazývá věci pravými jmény, což napovídá nejen tomu, že neumí přepnout ze své slangové terminologie do spisovné, ale také tomu, že mnohdy neví, jak problém pojmenovat. Z dotazů je patrné dětská neinformovanost a strach zeptat se svého okolí na radu, a proto se uchylují do zdánlivého bezpečí a anonymity internetu.

Základem každé sexuální výuky ve škole, by mělo být respektování pravidel, kterými by se měl v hodině každý řídit. Je to základní kámen pro komunikaci ve skupině, ať už při jakékoli aktivitě. Jak příručka uvádí, jde především o „otevřenost, diskrétnost, právo na vlastní názor, tolerance, právo říct ne, pohoda“ atd. (MŠMT, 2011) Dítě by se tedy i ve škole a mezi svými spolužáky mělo cítit bezpečně a pro takový to předmět se uvolnit a být si vědomo svých hranic. Vytvoření si pravidel a ujasnění si základních pojmů a faktů je pro další výklad dané problematiky a zasvěcení dětí do ní to hlavní.

6.3 Identita a přijetí sebe sama

Se stanovenými pravidly a vytvořením správné atmosféry pro probírání důležitých témat ze sexuální výchovy se také pojí i problém nahlížení dětí na sebe sama. Jinými slovy také uvědomování si vlastní identity. Identita je „u člověka prožívání a uvědomování si sebe samého, jedinečnosti u i odlišnosti od ostatních“ (HARTL, 2004)

V tom jim primárně má pomáhat hlavně rodina, kde mají nabývat pocit bezpečí, lásky a bezpodmínečného přijetí ze strany rodičů. Mnohdy děti ale pochybují o sebe samých, o svém já, svém chování a cítění. Také mnoho dospělých jedinců se se svým skutečným já dosud

¹⁹ <http://www.poradna-lasky.cz/cs/nase-odpovedi>, (dostupné 21. 5. 2011)

nevyrovnalo, ať už z jakéhokoli důvodu. Je proto důležité posilovat sebeuvědomění dětí a formování vlastního obrazu.

Děti vycítí společenský apel na chování určitého pohlaví a přesně do toho jsou také dle určitého společenského vzorce tlačeny. Z toho vyplývá mnoho problémů, když například chlapec, který cítí, že je nutné aby, byl odvážný, neplakal atd., se dostává do konfliktu se svým já, které se kloní spíše k projevům dívčí povahy.²⁰ Nemusí to přesto znamenat radikálně jinou sexuální orientaci, ale v kolektivu a ještě k tomu dětském, to znamená nemalý problém. Dítě je vystaveno tlaku, a pokud je považováno za slabé a vybočující z kolektivu je snadnou obětí šikany.

Samozřejmě, to není jen v pocitech odlišnosti, ale například ve zjevné fyziognomii dítěte, která se výrazně liší od dětí z kolektivu. Může to být samozřejmě druh postižení (úraz, výraznější předkus atd.), nebo prostě jen nadváha. I s tímto se pojí identita. Jednak naučit děti respektovat okolí i se sebevětšími odlišnostmi a také dítě samo se s těmito odlišnostmi smířit a vzít je za své.

Ještě co do přijetí sebe sama je nutné zakomponovat, jak už bylo výše zmíněno ve spojitosti s nadváhou také celé své tělo a s tím se právě pojí ono téma sexuality. Už i v Bibli je zmínka o tom, že máme mít rádi sebe sami. A jak víme, neskládáme se pouze z tělesné nebo psychické stránky, ale z obou, které se doplňují a utváří nás. Není tedy možné je oddělit, potom bychom to nebyli my. Mít rád své tělo, vážit si ho a hlavně znát ho, je velice důležité. To jak se chováme ke svému tělu, se odráží v naší psychice.

Většina odborníků upozorňuje na problém se sebeuvědomím a pocit méněcennosti, který se u dětí objevuje, a který má vliv na tvorbu identity. Děti s nástupem do školy a při možném nezvládnutí učiva, začínají pochybovat sami o sobě a svých schopnostech. Také postupem času se začínají zajímat o svoje tělo a porovnávají ho s vrstevníky. Ze zjištění sebemenší odlišnosti pramení pocity nespokojenosti, přecitlivělosti a méněcennosti. Zde musí zakročit,

²⁰ Čačka. Psychologie dítěte, s. 69

jak škola, tak hlavně rodina. Rodina by se měla vyvarovat výsměchu dítěti, ale měla by zabezpečit pro potomka takové prostředí, které by dítě naučilo, že je přijímáno se všemi zvláštnostmi. Také metoda umět se zasmát sám sobě a naučit se snášet narážky, je možná učit děti v rodinách.²¹

6.4 Přijetí vlastního těla

Problematika identity a vyrovnání se se sebou samým a svým tělem se nám odráží v kontroverzním tématu masturbace. Je to téma opředené řadou mýtů a nesmyslných pověr, které mají pouze za úkol vystrašit a zabránit onomu podle mnohých, sobeckému jednání. Ovšem pokud přihlédneme, kdy začíná náš kontakt s vlastním tělem a následně prožívání slasti, prostřednictvím pohlavních orgánů, je to u mnohých již v raném dětství. Pokud je tedy přirozené projít si obdobím vzdoru nebo cumlání prstů, tak je to také jistě i obdobím zájmu o své pohlavní orgány.

Mnozí mohou mít strach z pozdější neschopnosti navázat vztahy, uzavřením se do sebe a zaujetím pouze vlastním tělem, nebo sexuálním otupěním. To také uvádí na svých stránkách organizace VORP, kdy neznámý mladý muž udává příklad z doby, kdy velice často onanoval za pomoci pornografických materiálů. To vedlo k jeho otupělosti a následné malé vzrušivosti.²² Ovšem onen neznámý pán odsoudil přímo, díky své tehdejší nenasytnosti účinky onanie. Je pochopitelné, že při přemíře podmětů se sexuální tematikou a neustálé dráždění pohlavních orgánů, vede ke zrudnutí a následné apatii, pokud ne k zdravotním komplikacím. Je to lehce přirovnatelné k jedné skleničce vína, jak lékaři doporučují. Ony blahodárné účinky se ale ztrácí, pokud se rekreační konzumace alkoholu změní v pravidelné užívání.

„Pokud budeme děti vést k sebeovládání, altruismu a pěstovat jejich charakter, bude pro ně masturbace projevem slabosti.“ (DOLEŽAL, 2010) Toto je názor předsedkyně VORP Anny

²¹ Pšenička. Sexuální výchova v rodině, s. 161

²² <http://www.vorp.cz/clanek/masturbace-dobra-a-zdrava-aktivita/>, dostupné 4. 6. 2011

Brychtové, která, tak jako sdružení VORP, zásadně vystupuje proti příručce a v tomto případě, proti „vnucování“ masturbace dětem.

Je mnoho názorů, které ji naopak doporučují. „Onanie napomáhá k poznání vlastního těla a sexuálních reakcí, což může být později přínosem v partnerském životě.“ (ŠILEROVÁ, 2003)

Stále se ale neví, jak k tomuto nepopulárnímu tématu přistupovat. Bohužel na to ale doplácí hlavně děti, které jsou v mnohých případech za masturbaci trestány. Děti si poté k tomuto pro ně přirozenému aktu přiřadí pocit špatnosti a provinění spojený s trestem.

U některých to může vést až k tomu, že ve své dospělosti prakticky nevědí, jak jejich pohlavní orgány vypadají, nebo mají velký strach z navazování partnerských vztahů z důvodu intimity. U děvčat se tyto strachy mohou projevit i v takových situacích, jakými je např. neschopnost používání dámských menstruačních tampónů, které by vedlo ke kontaktu s genitáliemi atd.

Je tu nutnost s dětmi o masturbaci hovořit, nebo je alespoň nestrašit. „Jestli rodiče masturbaci neschvalují, je důležité vyjádřit tento názor, aniž by dítě cítilo hanbu, vinu nebo sprostotu.“ (TROJAN, 1999)

7. Vybraná témata výchovy

V této podkapitole bych se chtěla věnovat jednotlivým problematikám v rámci sexuální výchovy. Témata jsou částečně vybrána dle příručky MŠMT a také doplněna pohledem laické veřejnosti.

7.1 Sexuální připravenost a zodpovědnost

Začátek sexuální aktivity u dětí (dítětem je podle Úmluvy o právech dítěte každá osoba do osmnácti let) je stěžejním tématem SV a je důležité, aby se prolínal celým tematickým blokem a byl neustále zmiňován. Účelem SV není určitě urychlení začátku sexuálního života,

ale také ani vystrašení a znemožnění. Jde především o informování a výchovu ke zdravému způsobu života tak, aby z dětí vyrostli erudovaní lidé, kteří si i v těžkých chvílích, které sebou jistě sexuální aktivita přinese, dokázali pomoci, nebo alespoň věděli, kde pomoc hledat.

Je tedy nutné, aby děti věděli o své sexualitě, dokázali se s jejími projevy vypořádat, ale také byly obeznámeny s tím, co sebou přináší. Opět, strašením děti nedostaneme tam, kde je chceme mít.

Sexualitu je tedy možné představit dětem jako dar. V podstatě nás proměňuje a dává nám mnohé. Otázkou je, jakou fázi sexuality jsme ochotni přijmout a i s tím spojené změny, nebo ony dary.

7.2 Sexuálně přenosné nemoci

Toto téma je jedním z hlavních důvodů, proč sexuální výchovu vůbec realizovat. Jde nám přece hlavně o zdraví a bezpečnou budoucnost našich dětí. K všeobecnému přehledu a sociální inteligenci, patří znalost rizik, která sebou sexuální styk nese. Není to žádné nabádání k brzké sexuální aktivitě. Podle průzkumů víme, že sexuální aktivita u většiny začíná mezi sedmnáctým a osmnáctým rokem, což je v podstatě plnoletost.²³

Dítě by mělo vědět, jak se chovat, aby bylo v bezpečí. Děti by měli vědět, že pouze monogamií se docílí bezpečnějšího sexu, téměř bez rizik. V dnešní době, má ale málo jedinců jednoho sexuálního partnera, který by byl zároveň i tím životním, nebo ten životní není první, ale třeba až čtvrtý.

Také v době, kdy se počet nakažených nejnebezpečnější chorobou HIV neustále zvyšuje, je nutné s osvětou začít právě u dětí. S tím je spojena i problematika antikoncepce. Bohužel i v jednadvacátém století je spousta i dospělých jedinců, kteří považují za největší hrozbu, která může z nechráněného styku vzejít, nechtěné těhotenství a neuvědomují si, že například

²³ Weiss, Zvěřina. Sexuální chování v ČR-situace a trendy, str. 38

hormonální antikoncepce není zárukou bezpečného sexu. Podle průzkumů Weisse a Zvěřiny, jen málo jedinců užilo při první souloži nějakou antikoncepci.²⁴

V mnohých případech je hrozba těhotenství opravdu na posledním místě, vezmeme-li si riziko Syfilidy, Kapavky, Chlamydií, Genitálního oparu a v tom nejkrajnějším případě, ale možným i HIV/AIDS.

Děti musí vědět, jak nemocem předcházet, ale také, jak jednat s lidmi, kteří jsou například infikováni virem HIV, tak, aby se nenakazily.

7.3 Sexuální orientace

Poukazování na sexuální orientaci v příručce MŠMT bylo asi nejvíce trnem v oku odpůrcům. Tradicionalistické trvání si na základním modelu rodiny a neochota připustit a tolerovat jiné než heterosexuální vztahy, je znakem nevyzrálé společnosti. Ovšem představa, že dítě uchráníme od informací o homosexuálech, transsexuálech atd. je poněkud bizarní. V dnešní medializované době, se nejde schovat před médii, lidmi na ulici, informacemi od kamarádů atd. Ve škole dítěti určitě nikdo nebude vnucovat představu, že homosexualita je běžná, když se v podstatě jedná o menšinu a už vůbec ne dítě k ní přemlouvá. Zájmem státu je úplná rodina, tj. matka, otec a děti. To také potvrzuje fakt, že zrušit registrované partnerství je daleko jednodušší než rozvést heterosexuální manželství.

Proč tedy hovořit o odlišné orientaci? Určitě, jak už bylo řečeno, informovat děti. V období dospívání je právě volba orientace tou hlavní a děti ji prožívají. Ale díky neinformovanosti a strachu jak z reakce okolí, tak samotné rodiny, lidé své pocity tají. „Někteří mladí lidé jsou ze své homosexuality tak zoufalí, že se pokusí o sebevraždu.“ (ŠILEROVÁ, 2003, str. 89)

Otázka pohlavní identity se netýká samozřejmě pouze jinak orientovaných jedinců. Velice ojedinělým, ale vyskytujícím se jevem je hermafroditismus. „Hermafrodit je jedinec, který má

²⁴ Weiss, Zvěřina. Sexuální chování v ČR-situace a trendy, str. 41

znaky obojího pohlaví, nechybí ani děloha, vejcovody a varle, v němž mohou zrát spermie; v pubertě dochází k růstu ženských prsů i menstruaci.“ (HARTL, 2004, str. 78)

Právě tato zvláštnost nás nutí ptát se po tom, co je normální, obvyklé? Co ženu dělá ženou a muže mužem. Nenutí nás společnost vejít se do určitého vzorce dvou pohlaví s pocitem, že vše ostatní je nenormální?²⁵ Ve společnosti se ale počet hermafroditů rapidně snižuje díky jejich kategorizování na muže a ženy.²⁶ Jejich nevejít se do úřednických kolonek by do společnosti vneslo chaos. Ovšem jak je to s prožíváním tohoto násilného škatulkování?

Vnese to do člověka jen zmatek nebo případnou nespokojenost s výběrem pohlaví. Je to podobné jako o rozhodování vlastní sexuální orientace. Rozhodnu se přizpůsobit, nebo poslechnu vlastní pocit?

Ovšem podle knihy *Hermafroditi*, Alice Domurat Dreger, jsou základy, na kterých se lékaři o převažujících znacích onoho či jiného pohlaví rozhodují, poněkud vratké. Pokud máme osobu s absencí mensesu, výraznějším falusem, nebo výraznějším klitorisem, Adamovým ohryzkem, varlaty, širším tvarem krku, ale ženským tvarem lebky, dělohou, vaječníky a hlavně ženským způsobem života, co převažuje?²⁷ Podle logiky, asi člověk sám.

Téma sexuální orientace není tedy jen vnucování dětem běžného obrazu vztahu dvou lidí stejného pohlaví, ale také informování o jinakostech, které nám život přináší a kladení důrazu na naše prožívání a rozhodování.

7.4 Sexuální deviace a deviantní chování

Předchozí uváděná témata jsou stavebním kamenem pro předmět Sexuální výchovy. Ostatní rozvádí všeobecné vzdělání a povědomí o možných rizicích různého chování atd. Ovšem nemůžeme říci, že je zanedbatelné. Pokud si vezmeme téma sexuálních deviací, je zdánlivě

²⁵ Dreger. *Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví*, str. 18

²⁶ Dreger. *Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví*, str. 19

²⁷ Dreger. *Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví*, str. 35

nepodstatné pro výchovu a vzdělání dětí. Opak je ale pravdou. Jsou to právě děti, které jsou ohroženy právě deviantním chováním a jako takové, musí být chráněni a v první řadě před tímto chováním varovány.

Není to ale pouze dospělý, který je takového chování schopen, nebo se jej dopouští. Mnozí dospívající jedinci mohou již mít projevy pedofilie, se kterou si neví rady a právě tento věk je pro včasnou intervenci ten nejlepší. Je to v podstatě stejná situace, jako u homosexuálních jedinců. Cítí se jiní a společností odstrkovaní. U deviantního myšlení, je nutný zásah, aby toto myšlení nedošlo k deviantnímu trestnému chování.

„Deviantní chování ještě nemusí nutně signalizovat vývoj nebo přítomnost parafílie²⁸. U konkrétního adolescenta nelze přesně předpovědět, zda jeho vývoj bude směřovat do normy nebo do konkrétní úchylny. I přesto lze v tomto období najít určité rizikové faktory, které pro deviantní vývoj svědčí.²⁹

Toto chování se nezužuje pouze na homosexuální aktivity, incestní chování, exhibicionismus, agresivní sexuální chování atd. Projevem poruchy sexuální preference může být také zakládání ohňů nebo agresivita konaná na zvířatech.³⁰

7.5 Komerční sexualita a zneužívání dětí

Tématem, o kterém se mluví velice těžce, je zneužívání dětí, ať už k němu dojde v kruhu rodinném, nebo v rámci prostituce. Společnost velice těžce reaguje na násilí spojené s dětmi, a i jak je možné se v průběhu této práce dozvědět, tak i na spojitost sexuality a něčeho tak nevinného, jako je dítě.

Menší povědomí o zneužívání ve společnosti existuje, ovšem je to něco tak nepředstavitelného a bolestného, že je snadnější tento problém opomíjet. Příkladem je

²⁸ Pozn. Parafílie=poruchy sexuální preference

²⁹ 18. Celostátní kongres k sexuální výchově v ČR, Pardubice 2010, str. 158

³⁰ 18. Celostátní kongres k sexuální výchově v ČR, Pardubice 2010, str. 159

zoufalá situace v pohraničí, kde kvete pedofilní sexuální turistika. S agresory je možno se setkat i v daleko nevinnějších prostředích, jako jsou školy, tábory, zájmové kroužky atd.

Děti by si tedy měly být vědomy, jaké chování je únosné pro jejich bezpečí, a jaké je již bezprostředně ohrožuje. Své stanovené mantinely nepřekračovat, a pokud by nastala situace, kdy se cítí ohroženy, nebo třeba jen nepříjemně, dát vědět svému okolí a rodině o stávajícím problému. Ohrožující je i zvědavost dítěte, která pokud není limitována vědomím něčeho nesprávného, může mít v tomto případě devastující následky. Jak uvádí Milfait, prepubertální děti se k sexu dají nalákat daleko snadněji právě kvůli své zvědavosti a přitažlivosti něčeho neznámého. I když se jedná například o pornografický materiál, který ale dítě nemůže zprvu vyhodnotit, jako něco špatného.³¹

7.6 Kde hledat pomoc

Informovat děti o jejich možnostech je primárním účelem SV. Mnohdy se děti dostanou do takových situací, ve kterých neví, na koho se s problémem mají obrátit. Může jít o banality (typu rozdílnosti fyzického vzhledu, pohlavních orgánů), nebo v některých případech o vážné komplikace. Bohužel děti si mnohdy nejsou schopny poradit ani situaci správně vyhodnotit. Od toho by tu měly být v první řadě rodiče. Dále je to samozřejmě doplňující element, a to škola.

Existují ale i další možnosti, ovšem je důležité umět filtrovat subjekty, které se opravdu snaží o odbornou pomoc lidem v nesnázích, nebo nabízením svých služeb sledují vlastní zájmy nebo ideové postoje. Takovým příkladem může být kampaň Právo na život. Jde o občanské sdružení Európske Centrum pre Bioetickú Reformu. Svými letáčky lákají mladé nečekaně těhotné dívky v nesnázích a nabízejí jim rychlé řešení. Ovšem nejde o poradnu, která by zohledňovala přání nebo psychický stav matky. Toto sdružení je odpůrcem potratů, takže jde o systematické nucení dívek k upuštění od interrupce. I jejich stránky napovídají, jaké přesvědčení u organizace převládá, ovšem nehledí na dobro nebo právo volby klienta.³²

³¹ Milfait. Komerční sexualizované násilí na dětech, str. 78

³² <http://web.pravonazivot.sk/>, dostupné 6. 6. 2011

Z tohoto důvodu jsou zde učitelé, aby dětem přinášeli možnosti, kam se mohou a s jakými problémy obrátit.

7.7 Média

„Žijeme ve velmi sexualizované době ...“³³ Sex je základní složkou, kterou využívá marketing pro prezentaci výrobků. Láska, sex, peníze, to vše je lákadlem, na co lidé slyší. V moderní společnosti si toho díky průzkumům a šetřením jsme vědomi a umíme toho také náležitě proti sobě využít. Slovo „sexy“ se dostalo do slovníků všech mladých lidí a dokonce dětí. Reklama nezohledňuje věk, nebo připravenost kolemjdoucích, kteří mají možnost onu snahu o propagaci shlédnout. Mnohdy je morálně nemístná a může vnést chaos do již tak zmatených dětských duší. „Je tedy na rodičích i na škole, aby pomohli dětem dospívajícím se v těchto signálech lépe orientovat“³⁴

Dalším fenoménem dnešní doby, je volný přístup k erotickým materiálům. Jsou zcela zdarma a bez jakéhokoli zabezpečení bránící přístup dětem. Paradoxně tyto materiály válčují porno průmysl, který díky volnému šíření videí na webových stránkách ztrácí zisky.

V podstatě dítě si ani nemusí klást za cíl nalézt na internetu erotický materiál, protože volbou zdánlivě nevinných hesel, která může při vyhledávání použít, mu sám internet generuje tyto stránky s nevhodným obsahem. Je to tedy další otázka, jak chránit děti před tímto výtěžným businessem.

³³ Šilerová. Sexuální výchova, str. 15

³⁴ Šilerová. Sexuální výchova, str. 15

7.8 Důstojnost jako cíl výchovy

Všechny tyto výše uvedená témata, která se naskýtají ve výuce Sexuální výchovy, by kromě vzdělanosti dětí měla vést také k důstojnosti. Ta nám je deklarována v Ústavě ČR, nebo na poli mezinárodním, jako například v Listině základních práv a svobod Evropské Unie. Poslední dobou neustále diskutovatelná lidská práva a důstojnost tvoří hodnoty dnešního světa a jsou znakem vyspělého a demokratického státu.

Česká republika, by se tedy měla, také přiřadit ke státům, které neupírají dětem jejich práva na vzdělání a informovanost, váží si lidské důstojnosti, která není ohrožována sexuálním zneužíváním nebo zkreslenými informacemi.

Závěr

Cílem této práce bylo dokázat, zda je nadbytečná role školské instituce v sexuální výchově dětí na základním stupni.

Z práce jasně vyplývá, že v dnešním typu rodiny, je nepravděpodobné spoléhat na to, že je rodina plně připraví a vzdělá v tak důležité oblasti.

Škola by v předmětu tohoto charakteru měla být objektivní, ale i citlivá a informace podávat takovým způsobem, kterým se předchází nebezpečí a nežádoucím vlivům na dítě.

Rodina se v tomto směru škole rovnat nemůže. Rodiče budou ve většině případů ovlivněni svým vztahem k dítěti a jejich představou o správné jeho chování.

Škola navíc může nabídnout vzdělané učitele a dětský kolektiv, který je v tomto věku vzhledem k citlivosti problémů nepostradatelný.

Ve své práci jsem několikrát zmínila, jakým vážným problémům děti vystavujeme, pokud je jim vzdělání v oblasti sexuální výchovy bráněno.

Ať už zmíníme nechtěná těhotenství, vážná onemocnění, ale i psychická traumata pramenící právě z dětství.

V práci jsem navrhla stěžejní body sexuální výchovy částečně dle Příručky Ministerstva školství, určující, jakým směrem by se měl předmět ubírat.

Téma jsem zpracovávala na základě prostudované odborné literatury a své měsíční praxe ve Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu pod vedením MUDr. Radima Uzla, CSC.

Vysvětlila jsem základní pojem sexuality a její důležitost v životě každého člověka. Prošla jsem její vývoj v dějinách a vysvětlila její působení na člověka.

Poukázala jsem, na nelibost mnohých v naší společnosti, kteří odmítají zasahování školy v oblasti sexuálního vzdělávání do fungování rodin. Dále jsem představila problematiku příručky MŠMT z roku 2010, která rozpoutala diskusi právě o tématu sexuální výchova a její vliv na děti a vyzdvihla právě její význam v dnešní době.

V neposlední řadě jsem prošla těmi nejdůležitějšími tématy, jež se děti dotýkají, a neměly by být pro svoji důležitost opomíjeny.

Cílem mé práce také bylo odůvodnit potřebnost sexuální výchovy na základních školách, a toto tvrzení jsem podpořila odkazy na řadu odborníků, věnujících se problematice. Došla jsem tedy k názoru, že je důležitá funkce školy, ale nesmíme zapomínat na nezbytnou kooperaci mezi rodinou dítěte a školou.

Rizika, která nám moderní doba přináší, jsou daleko závažnější, než obava, že bychom jejich probíráním na školách narušili přirozený vývoj dítěte.

Vhodnou a včasnou výchovou právě naopak můžeme dětem jediné prospět a vychovat z nich zdravé a silné jedince, schopné si v životě poradit. Dalšími kroky v problematice sexuální výchovy, by mělo být nastavení pravidel pro vzdělávání pedagogických pracovníků a informování rodičů a dětí o její potřebnosti.

Jediná cesta ke zdravému a vzdělanému jedinci je prostřednictvím kvalifikovaných pedagogů a vložení důvěry do školského zařízení. To by také bylo stavebním prvkem k tomu, rozšířit sexuální výchovu i na nižší stupeň základní školy, samozřejmě v úplně jiné formě.

Seznam použité literatury

- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenické vydání. Praha : Biblická společnost, 1990. 1139 str.
- Čačka, Otto. Psychologie dítěte. 1. Vyd. Praha : Doplněk, 2000. ISBN-10: 80-7239-060-0
- Dreger, Alice. Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví. 1. Vyd. Praha : Triton, 2009. 297 s. ISBN 978-80-7387-040-9
- Foucault, Michel. Dějiny sexuality I. Praha : Herrmann & synové, 1999. 187 s. ISBN nemá
- Hartl, Pavel. Stručný psychologický slovník. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 309 s. ISBN 80-7178-803-1
- Kolektiv autorů. 18. Celostátní kongres k sexuální výchově v ČR. Brno : Kovář Petr – CAT Publishing, 2010. 213 s. ISBN 978-80-904290-2-4
- Kolektiv autorů. Sexuální výchova – vybraná témata (Příručka MŠMT). Praha : MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze, 2009. 74 s. ISBN 978 – 80 – 87000 – 29 - 8
- Milfait, René. Komerční sexualizované násilí na dětech. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 2010 s. ISBN 978-80-7367-320-8
- Pšenička, Oldřich. Sexuální výchova v rodině. 2. Vyd. Praha : Hnutí Rodina, 1995. ISBN 90152430
- Šilerová, Lenka. Sexuální výchova. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2003. 103 s. ISBN 80-247-0291-6
- Trojan, Ondřej. O čápech vránách a dětech. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, spol. s r. o., 1999. 145 s. ISBN 80-7169-821-0
- Weiss, Petr; Zvěřina, Jaroslav. Sexuální chování v ČR - situace a trendy. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 147 s. ISBN 80-7178-558-X

Internetové zdroje

- Česká tisková kancelář. Dostupné 16. 4. 2011.
http://www.ckk.cz/sluzby/slovni_zpravodajstvi/vseobecne/index_view.php?id=568628
- Doporučení MŠMT. Dostupné 16. 4. 2011. <http://www.msmt.cz/file/10974>
- D.O.S.T. (Důvěra, Objektivita, Svoboda, Tradice) Dostupné 10. 3. 2011.
<http://www.akce-dost.cz/>
- Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF. Dostupné 16. 4. 2011.
http://www.planovanirodiny.cz/storage/Charta_sex_a_repr_prav_1997.pdf
- O sexu (pro mentálně postižené). Youtube.com. Dostupné 8. 2. 2011.
http://www.youtube.com/verify_age?next_url=http%3A//www.youtube.com/watch%3Fv%3Dc5uumpjZbkc
- Poradna lásky. Dostupné 16. 4. 2011. <http://www.poradna-lasky.cz/cs/nase-odpovedi>
- Právo na život. Dostupné 20. 6. 2011. <http://web.pravonazivot.sk/>
- Revidovaná Evropská sociální charta. Dostupné 20. 6. 2011.
http://www.sds.cz/docs/prectete/ezakon/r_esch.htm
- SPRSV Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Dostupné 1. 1. 2012.
<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102103>
- Uzel, R. (2006). Sexuální výchova [online]. Praha: Agama. [cit.2011-03-27].
Dostupné 16. 4. 2011.
<http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>
- Úmluva o právech dítěte. Dostupné 6. 6. 2011. <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
- VORP (Výbor na ochranu rodičovských práv). Dostupné 22. 4. 2011.
<http://www.vorp.cz/>

Periodika

Jiří X. Doležal. Učit se, učit se, učit sex. 34. Vydání, 29. srpna 2010

Anotace

Sexuálně přenosné nemoci, komerční sexuální zneužívání dětí, deviantní chování, homofobie, to vše jsou problémy dnešní doby. Mnohé státy řeší tyto jevy včasnou intervencí do systému školství a kladou velký důraz na prevenci. V České republice stále ještě nejsme jako společnost připraveni na mnohé znaky vyspělé a demokratické společnosti, čímž informovanost dětí i o takto choulostivých problémech bezesporu je.

Vliv křesťanství, tradičních hodnot a způsobu chování a jisté puritánství stále v naší společnosti přetrvává. Oprávněnost modelu rodiny uzurpující si výhradní právo na výchovu svých dětí s ohledem na dnešní možnosti rodičů v moderní hektické společnosti nemá uplatnění. Dětem jsou hlavně v médiích vnucovány různé formy sexuality, které v dětech vyvolávají zmatek a pocit mravního uvolnění. Je kladen důraz na prožitky, zábavu a snadný a bezstarostný život, který ovšem není zrcadlem skutečnosti.

Vzdělávat děti v oblasti sexuální problematiky by mělo být sice primárně rodinnou záležitostí, ale jak už bylo řečeno, vlivem sociálních změn, struktur společnosti i proměnou rodiny, musí být nápomocna i škola. Ta má mít, nebo by mít měla dostatek prostoru, i odborných pedagogů pro všeobecný přehled a prevenci sexuálně přenosných nemocí, nechtěnému otěhotnění nebo patologických jevů.

Tato práce zdůrazňuje potřebu věnovat se dětem a nebagatelizovat váhu sexuality, která není pouze záležitostí dospělosti, ale se kterou se již rodíme.

Klíčová slova

Sexuální výchova, základní škola, rodina, psychosexuální vývoj dětí, sexualita

Abstract

Sexually transmitted diseases, commercial sexual exploitation of children, deviant behavior,

homophobia are all problems of our time. Many states deal with this phenomena by intervention in the education system and places great emphasis on prevention. Czech Republic society still isn't a kind of society with many of the characters as mature and democratic society which undoubtedly follows the awareness of children about these issues.

The influence of Christianity, traditional values and behaviors, and certain puritanism still persists in our society. Eligibility of family model claiming the exclusive right to raise their children with regards to the parents possibilities in today's hectic modern society has complicated application. Children are mainly imposed on the media in various forms of sexuality which causes confusion of children and a sense of moral release. The emphasis is on enjoyment, fun and easy and carefree life which is not a mirror of reality.

Educate children on sexual issues, although it should be primarily a family affair, but as already mentioned, due to social changes and transformation of structures of society and family. School should have or would have enough of space for professional educators and for a general overview and prevention of sexually transmitted diseases, unwanted pregnancy or other pathological phenomena.

This work emphasizes the need to care about children's sexuality which is not only a matter of maturity but something with we have already been born with.

Keywords

Sexual education, primary school, family, psychosexual development of children, sexuality

Příloha č. 1

Úryvek Doporučení MŠMT (vybrány důležité body)

Ministerstvo školství,
mládeže a tělovýchovy
Č.j. 26 976/2009-22

V Praze dne 2. 4. 2010

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách

1. Úvod

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

materiál, který se Vám dostává do rukou, vychází z ucelené koncepce podpory a ochrany zdraví ve školách, kde se žák a jeho zdraví stávají centrem pozornosti.

Zdraví je základním předpokladem pro aktivní a spokojený život, optimální pracovní výkonnost a participaci jedince na životě společnosti. Stává se, společně s jeho ochranou a podporou, jednou ze základních priorit vzdělávání ve školách.

Vzhledem k tomu, že do komplexního pojetí ochrany a podpory zdraví neoddělitelně patří i sexuální výchova, je toto doporučení věnováno právě této problematice a mělo by být podpůrným a doplňujícím materiálem pro školy, zejména pak pro učitele sexuální výchovy.

Věříme, že tento materiál, který je dosud prvním takto zpracovaným pohledem na potřebu komplexní realizace sexuální výchovy v základních školách, Vám pomůže zorientovat se v dané problematice, poznat potřebné souvislosti a využít je v praxi při vytváření klíčových kompetencí žáků. I v oblasti sexuální výchovy je učitel významným nositelem nezkrácených informací a přispívá tím k harmonickému rozvoji osobnosti žáků. **Současně s tímto doporučením bude do škol distribuována příručka „Sexuální výchova – Vybraná témata“ (2009), dále jen příručka, kde jsou některá z aktuálních témat týkajících se sexuální výchovy zpracována v příspěvcích odborníků.** Řada z nich je doplněna nejčastějšími otázkami a odpověďmi na ně. Následně po vydání tohoto doporučení a příručky, jako

prvního kroku k posílení systematické sexuální výchovy ve školách, začnou probíhat jednání s odborníky a učiteli z praxe za účelem přípravy metodicko-didaktických materiálů pro učitele sexuální výchovy. Metodicko-didaktické materiály budou pro potřeby učitelů průběžně zveřejňovány na webových stránkách MŠMT a www.rvp.cz.

Vážené kolegyně, vážení kolegové, přistupujte prosím k tomuto materiálu jako k podkladu pro pochopení všech souvislostí a propojení sexuální výchovy s celým výchovně vzdělávacím procesem, ale také jako k nástroji pro objektivní argumentaci ke komplexnímu pojetí sexuální výchovy ve školách.

1.1 Naléhavost sexuální výchovy

Doporučení reaguje na společenské změny v posledních letech, které s sebou nesou zrychlený životní styl zaměřený na výkon a zisk, změny hodnotového systému, nástup nových způsobů komunikace, výměny informací a s tím související nebezpečí negativního ovlivňování zdraví dětí a mládeže.

1.2 Komplexní pojetí sexuální výchovy

Sexuální výchova by měla být pojímána v širších souvislostech a komplexně. Jedině ucelená a systematická sexuální výchova vštěpuje dítěti vedle předávaných informací také morální principy, formuje jeho jednání a postoje, rozvíjí citovou oblast a podporuje osobnostní autonomii.

2.1 Sexuální výchova v RVP ZV, RVP ZV – LMP, RVP ZŠS

Sexuální výchova je v základních školách realizována zejména prostřednictvím vzdělávacích oblastí **Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ** a **Člověk a zdraví na 2. stupni ZŠ**, tyto vzdělávací oblasti jsou dále tematicky propojeny se vzdělávacími oblastmi **Člověk a společnost, Člověk a příroda**, s průřezovými tématy **Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova** a tematicky zasahuje také do dalších vzdělávacích oblastí a průřezových témat.

Obsah učiva související se sexuální výchovou vyjmutý z výše uvedených vzdělávacích oblastí a průřezových témat najdete v příloze č. 4, 5, 6 tohoto materiálu a podrobněji dále v příručce, kde jsou zároveň rozpracovány návrhy rozložení učiva do jednotlivých ročníků základní školy.

3. Podmínky pro realizaci sexuální výchovy ve školách

Odpovídající podmínky vzdělávání představují optimální stav, se kterým by se školy měly poměřovat a k němuž by se měly, s podporou zřizovatele, postupně přibližovat a dále je rozvíjet. Podmínky vzdělávání vychází z příslušných RVP a řídí se platnou legislativou. Pro potřebu tohoto metodického doporučení se podrobněji zaměřujeme na podmínky personální a organizační.

3.1 Personální podmínky

Z výše uvedených důvodů považujeme za důležité, aby učitel sexuální výchovy:

- **byl dostatečně odborně vybavený**
- **průběžně se vzdělával**
- **byl zvláště pozitivně smýšlející, empatický, kreativní**
- **byl si vědom svých povinností v souvislosti s dohledem nad žáky**
- **znal příslušnou legislativu**
- **spolupracoval s vedením školy, výchovným poradcem, školním metodikem prevence, školním speciálním pedagogem či školním psychologem**
- **měl přehled o specializovaných pracovištích**

- uměl spolupracovat s rodičovskou veřejností
- uměl efektivně zapojovat žáky do různých projektů a akcí
- byl si vědom etických hranic osobní výpovědi

3.3 Podmínky spolupráce školy s rodinou

Spolupráce školy s rodinou vychází ze školského zákona a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, kde jsou vymezena práva a povinnosti školy a zákonného zástupce ve vztahu k žákovi.

Plnění cílů vzdělávání napomáhá také rodina – spolupráce rodiny (zákonného zástupce) se školou. U plnění cílů sexuální výchovy to platí především. **Sexuální výchova v rodině začíná, z rodiny vychází a škola by měla na rodinnou sexuální výchovu navazovat, dále ji rozšiřovat a prohlubovat, neboť rodina je nejvýznamnějším zprostředkovatelem tzv. sociálního učení, díky kterému si žáci osvojují hodnoty, normy a pravidla chování.**

